

СЕМАНТИЧНЕ ВИРАЖЕННЯ СИМВОЛУ-МАРКЕРА ІДЕНТИЧНОСТІ «ПАЛЯНИЦЯ» В ЗМІ У ВОЄННІЙ ТЕМАТИЦІ

Статтю присвячено дослідженню трансформації семантичного навантаження лексеми-символу «паляниця» від хлібного продукту до мовного коду та її фігурування в ЗМІ. Обґрунтовано концепцію «символ як категорії пізнання дійсності», з'ясовано зміст понять «національна ідентичність», «шиболет»; схарактеризовано мовну політику та ситуацію в Україні від початку вторгнення Росії; визначено особливості мовного коду українця та перспективи його розвитку, висвітлено етимологічний аналіз паляниці, розкрито її символічне значення в образному мисленні українського народу. Адже символіка – один із головних елементів творення національно-культурної ідентичності будь-якого народу. Маючи глибокі знання з цієї теми, ми можемо усвідомлювати не тільки картину світу, а й зрозуміти, як формувався духовний скарб наших предків.

Ключові слова: національна ідентичність, мовна політика, символ, семантичне вираження, шиболет

The article is devoted to the study of the transformation of the semantic load of the lexeme-symbol "palyanytsia" from a bread product to a language code and its appearance in the mass media. The concept of "symbol as a category of knowledge of reality" is substantiated, the meaning of the concepts "national identity", "shibboleth" is clarified; characterized the language policy and situation in Ukraine since the beginning of the Russian invasion; the peculiarities of the language code of the Ukrainian and the prospects for its development are defined, the etymological analysis of the palyanytsia is highlighted, its symbolic meaning in the figurative thinking of the Ukrainian people is revealed. After all, symbolism is one of the main elements of creating the national and cultural identity of any nation. Having deep knowledge on this topic, we can realize not only the picture of the world, but also understand how the spiritual treasure of our ancestors was formed.

Key words: national identity, language policy, symbol, semantic expression, shibboleth

Постановка проблеми. Народна символіка поширюється протягом століть не тільки в побуті, у певній державі, а й на рівні міжкультурної комунікації. У свою чергу вона є національною ознакою, культурним кодом, ідентифікатором нації. Символи трансформуються в залежності від культурних, історичних, політичних, релігійних, соціальних подій, втрачаючи, зберігаючи, змінюючи своє семантичне значення. Вони тісно переплітаються з

національними ідеями та традиціями, консеквентно вбираючи в себе нові значеннєві конотації.

Вчення про символ як категорію пізнання, мислення, мови і художньої творчості сягає ще античної філософії та риторики. Давні мудреці вважали, що думка зароджується і передається в образах і символах. Звідси виникає потреба у фігурах як складних образах. [3, 388] М. Костомаров розглядав символ як поняття художнього мислення, акцентував на національно-культурній та релігійній основі символів, уважаючи, що в символіці виявляється сутність народнопоетичної творчості, літератури, національна специфіка мови, національного духу. [2, 384]

Відчуття своєї національної ідентичности - один із найважливіших мотиваційних чинників поведінки. Визначальною засадою формування загальноукраїнської ідентичности є консолідація суспільства довкола цінностей українства. Адже для свого соціального, культурного, політичного, економічного та, зрештою, і військового становлення українське суспільство потребує колективної пам'яті, морали, цінностей.

Станом на зараз можна констатувати, що визначення поняття «мовний код українця» у світовому й українському мовознавстві не існував до подій сьогодення. І це викликано не тільки нескінченною низкою трагедій, перипетій тощо, які протягом усієї історії супроводжували шлях становлення української нації, але й складністю, неоднозначністю й суперечливістю та делікатністю питань щодо мовного коду українця.

Мета статті полягає в з'ясуванні семантики символу «паляниця» та його природи й визначенні його стилістичної ролі як мовного коду України, висвітлення цього символу в ЗМІ.

Матеріалом дослідження є журналістські тексти на вебресурсах українських та закордонних медіа, тлумачний словник української мови, словники-довідники.

Виклад основного матеріалу. Із 24 лютого 2022 року кожен окупант, представник ідеології рашизму назавжди засвоїв українське слово «паляниця». Воно стало не лише мовним тестом для окупантів, а й одним із символів

української нації, нашою лексичною ідентифікацією. «Паляниця» вже не вперше отримує цю почесну роль: за вимовою цього слова розпізнавали москалів за часів Української Повстанської Армії. Називають такі слова чи словосполучення шиболет (мовний пароль).

Паляниця віддавна вважається священним продуктом. Її семантичне значення розкривається як хлібина, плескатий хліб, насаджений на палю та підвішаний під стелю, переважно з пшеничного борошна. Етимон пов'язаний із дієсловом палити, від якого паляниця є дериватом. При випіканні такого хліба на ньому утворюється суха, іноді пригоріла скоринка. Паляниця - традиційна ознака достатку, багатства, хліборобського щастя, оберіг від злих сил, бо за формою і кольором повторює Сонце, під промінням якого гине все зле та нечисте.

Святослав Хоменко, український журналіст, на сайті «**BBC News Україна**» опублікував великий за обсягом матеріал «Пароль «Паляниця». Що відбувається з російською мовою в Україні», де вплітав різні журналістські жанри.

«Паляниця - це не лише плескатий хліб із пшеничного борошна круглої форми, це ще й шиболет»... Сьогодні поширена в Україні міська легенда стверджує, що на блокпостах Збройних сил чимало російських диверсантів були викриті саме через те, що вони не зуміли проказати «паляницю» правильно. Мовляв, навіть російськомовні українці, якщо напружаться, вимовити це слово можуть. Росіяни – нізащо». [1]

На «**УКРАІНФОРМ**», мультимедійній платформі іномовлення України, Лариса Гаврилова, випустивши інтерв'ю з філологом української мови Мариною Герасименко «Чому росіянам ніколи не сказати по-людськи «паляниця» також дослідила тему мовного питання і застосування «паляниці» як мовного коду.

- Паляниця, залізниця, суниця – не можуть вимовити «ця», тому що в російській мові звук [ц] завжди твердий, - пояснює пані Марина. – У нашій мові ці звуки можуть бути пом'якшеними. Росіяни вважають, що українська мова – це та сама російська. В українській мові зовсім інші звуки.

Навіть звук [a] в українській не такий, як у російській, - переконує Марина Герасименко. [4]

Висновки. Символ як одна з найдавніших форм соціальної комунікації є засобом передачі інформації та водночас інструментом відмежування «свої» інформації від «чужої», і саме за допомогою символу визначаються межі соціальної групи. Від початку російсько-української війни символом-маркером національної ідентичності стала паляниця, що трансформувалася в мовний код.

Два конотативні семантичні навантаження (образ хліба та мовний код) еkleктично поєдналися в одне: українська паляниця – народний символ незалежної національної незламної самобутньої держави Україна. Паляницю висвітлюють в матеріалах українського та закордонного ЗМІ як мовний код нашої держави, розкривають історичне минуле цього символу, ставлення країни-агресора до нього за радянських часів, на сьогодні.

Список використаних джерел

1. «Пароль "Паляниця". Що відбувається з російською мовою в Україні» електронний доступ: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61045496>
2. Костомаров М. І. Слов'янська міфологія. К.: Либідь, 1994. 384 с.
3. Чабаненко В. А. Стилiстика експресивних засобiв української мови: Монографiя. Запорiжжя: ЗДУ, 2002. 351 с.
4. «Чому росiянам нiколи не сказати по-людськи «паляниця» електронний доступ: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3463551-comu-rosianam-nikoli-ne-skazati-poludski-palanica.html>

Науковий керівник: докт.філол. н., професор Колкутіна В.В.